

Gdańska, Dorota

Symposium : transformacja prasy polskiej (1989-1992)

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 32/2, 128-130

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wiska związane z powstaniem nowych tytułów. Wyodrębniono okresy tworzenia nowych pism (zwłaszcza w kampaniach przedwyborczych) oraz wskazano na ich znaczną efemeryczność (głównie tytułów KO). Zwrócono uwagę na różne formy własności tytułów (spółdzielnie, spółki, także z udziałem kapitału obcego) oraz na postępującą specjalizację pism (reklamowe, sensacyjne, biznesu, erotyczne). Zaobserwowano zjawisko walki konkurencyjnej między tytułami.

Część sesji poświęcona była lokalnej prasie gminnej, samorządowej, parafialnej i dzielnicowej.

Zjawiska związane z funkcjonowaniem prasy samorządowej, po uchwaleniu przez Sejm ustawy o samorządzie terytorialnym (8.03.1990), przedstawił prof. dr hab. Andrzej Piekara. Nakreślił zadania i funkcje, jakie prasa ta miałaby mieć do spełnienia w społeczności lokalnej, oraz podkreślił rolę w kształtowaniu się, przy jej udziale, demokracji lokalnej. Szczegółowo tego typu prasę w swych referatach przedstawili: mgr Daniel Rudnicki (*Prasa lokalna w województwie toruńskim*) oraz mgr Adam Olechowski, który omówił „Gazetę Giżycką”.

W dyskusji udział wzięli zarówno teoretycy jak i praktycy dziennikarstwa, którzy dzielili się swymi doświadczeniami związanymi z redagowaniem gazet lokalnych.

Określono grupę twórców prasy małych społeczności (urzędnicy, nauczyciele, radni, rzadko profesjonalści), wydawców (urzędy gminne, biznesmeni, kapitał zagraniczny, plebanie, regionalne towarzystwa), decydentów (najczęściej władza lokalna i biznes) jak i zaobserwowano nowe formy kolportażu prasy (sprzedaż w sklepach, instytucjach publicznych, szkołach, wrzucanie do skrzynek pocztowych, angażowanie gazeciarzy, rozdawanie bezpłatnie, gdy gazeta utrzymuje się wyłącznie z reklam).

Zauważono, że prasa ta charakterem i formami wyrazu nawiązuje do prasy dawnych struktur powiatowych. Podkreślono jej szanse związane z rolą w kształtowaniu demokracji lokalnej (prof. A. Piekara). Wskazano na zagrożenia związane z potencjalnymi jej uzależnieniami od władzy lokalnej i wyrostego obok niej drugiego monopolu – biznesu (dr R. Karpiński).

Symposium wykazało duże zainteresowanie prasą lokalną. W przeciwieństwie do centralnej, wielonakładowej, serwującej stale „wojnę na górze” i publicystykę rozliczeniową, jest ona bliska czytelnikowi, traktuje o drobnych, codziennych sprawach bezpośrednio go dotyczących, pomaga mu znaleźć siebie w społeczności lokalnej.

Dorota Gdańska

SYMPOZJUM: TRANSFORMACJA PRASY POLSKIEJ (1989–1992)

W dniach 22–23 maja 1992 r. odbyło się w Instytucie Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego seminarium-symposium pt. „Transformacja prasy polskiej”, zorganizowane przez prof. dr hab. Alinę Słomkowską. Była to część tryptyku poświęconego przekształceniom prasy w latach 1989–1992.

W sesji udział wzięli współpracownicy Pracowni Najnowszej Historii Dziennikarstwa i zajmujący się tą problematyką naukowcy z wyższych uczelni Warszawy, Krakowa, Gdańska, Katowic, Lublina, Rzeszowa, Kielc, Torunia, Bydgoszczy, Płocka oraz dziennikarze z prasy centralnej i regionalnej. Wygłoszono ponad 20 referatów i komunikatów. Obradom przewodniczyli prof. prof. Anna Magierska, Alina Satkiewicz i Jan Baszkiewicz.

Alina Słomkowska w zagajeniu *Systematyka i cezury transformacji* wypunktowała etapy transformacji prasy w latach 1989–1992 oraz zasygnalizowała główne zjawiska towarzyszące kolejnym fazom przeobrażeń. Teoretycznego wprowadzenia do tematu przemian dokonał prof. dr hab. Franciszek Ryszka. W wystąpieniu *Refleksje wokół transformacji mass-mediów* stwierdził, że przekształcenia prasy lat 1989–1992 mają charakter organizacyjno-personalny. Przypominał, że od XVIII w. prasa służy polityce jako środek rozprawy z wrogiem, walczy przeciw czemuś, a nie o coś, traktowana jest instrumentalnie. Zmieniają się jedynie figury my – oni. Stanowisko F. Ryszki wzbudziło zainteresowanie dziennikarzy i było przedmiotem polemiki.

Referaty sesji analizowały przemiany prasy w układzie regionalnym i tematycznym. Uzupelnieniem były wystąpienia szczegółowo omawiające wybrane aspekty transformacji.

Proces przekształceń prasy w regionach i ośrodkach wydawniczych, w latach 1989–1992, z odniesieniem do okresów wcześniejszych omówili: prof. dr hab. Wiktor Pepliński (*Transformacja prasy w Gdańsku i na Pomorzu*), dr Marian Gierula i dr M. Jachimowski (*Transformacja prasy na Śląsku*), dr Zofia Sokół (*Transformacja prasy w Polsce południowo-wschodniej*), red. Alojzy L. Gzella (*Transformacja prasy na Lubelszczyźnie*), mgr Mariusz Załuski (*Transformacja rynku prasowego regionu bydgosko-toruńskiego*), mgr Jolanta Adamska-Czerw (*Pisma samorządowe na Kielecczyźnie*) i dr Wiesław Koński (*Transformacja prasy w Płocku*). Mgr Daniel Rudnicki przedstawił *Likwidację Pomorskiego Wydawnictwa Prasowego (1989–1992)*, zmiany w „Gazecie Olsztyńskiej” zaprezentował zabierający głos w dyskusjach Zbysław Pazera, były redaktor naczelny gazety.

W referatach zanalizowano zjawisko powstawania prasy, proces przekształceń rynku prasowo-wydawniczego oraz ewolucję zmian w odbiorze społecznym mediów. Prześlędono powstanie nowych pism o ściśle określonej politycznej orientacji (w tym solidarnościowych), ogólnoinformacyjnych i specjalistycznych (np. ogłoszeniowo-reklamowych, biznesu, erotycznych, pornograficznych, hobbystycznych), regres prasy zakładowej oraz upadek części tytułów nowo założonych, zwłaszcza partii politycznych i Komitetów Obywatelskich. Stwierdzono uaktywnienie się w kierunku usamodzielniania zespołów redakcyjnych prasy RSW po wyborach 4 czerwca 1989 r. i próby uzyskania przez nie wpływu na linię pism. Przedstawiano proces przekształceń prasy po ogłoszeniu ustawy o likwidacji RSW (22 III 1990): etap tworzenia spółek, zawiązania spółdzielni i prób przejścia przez nie praw do tytułu; powstania nowych wydawców byłej prasy RSW, zorganizowanych w spółdzielnie pracownicze, spółki (w tym z udziałem kapitału obcego), bądź występujących jako firmy, przedsiębiorstwa, osoby prywatne. Zaobserwowano zmiany formuły pism po objęciu ich przez nowych wydawców oraz przechodzenie prasy na rynkowo-komercyjne zasady jej funkcjonowania (uatrakcyjnianie tytułów, przeprowadzanie przez redakcję loterii, konkursów, oferowanie wysokich wygranych, a w rezultacie zwiększenie nakładów). Określono zmiany stopnia wiarygodności mediów zwracając uwagę na spadek zaufania czytelników do pism Solidarności i Kościoła katolickiego po 1990 r. Osobno zarejestrowano i zanalizowano powstanie po wieloletniej przerwie prasy małomiasteczkowej, gminnej, samorządowej i parafialnej.

Część referatów dotyczyła przekształceń poszczególnych grup prasy. Red. Elżbieta Ciborska przedstawiła przeobrażenia byłej prasy PZPR (*Transformacja pism byłej PZPR 1989–1992*) wyznaczając kilka faz procesu: likwidację pism teoretyczno-ideologicznych, samookreślenie się redakcji, zmian własnościowych i spluralizowania tytułów pod względem politycznym. Proces usamodzielniania się redakcji (w ramach RSW), tworzenia spółek, spółdzielni pracowniczych i komercjalizacji przedstawiła mgr Dorota Gdańska w referacie *Transformacja dzienników poczytelnikowskich (1989–1992)*. *Transformację pism popołudniowych 1989–1992* omówiła dr Danuta Grzelewska. Autorka wskazała na olbrzymie zainteresowanie pismami popołudniowymi ze strony kapitału polskiego, obcego i partii politycznych oraz przedstawiła proces prywatyzacji popołudniówek podając przykłady zmian formuły wydawniczej pism po zmianie wydawców. Red. Paweł Dybicz scharakteryzował zmiany własnościowe, organizacyjne i jakościowe, jakim uległa prasa młodzieżowa (*Transformacja prasy młodzieżowej 1989–1992*). Podkreślił zmianę formuły wydawniczej jej tytułów na ogólnoinformacyjne oraz pokazał powstawanie nowego typu prasy dla młodych, np. związanej z ruchami ekologicznymi czy obecnej na rynku mutacji pism zachodnich w postaci polskojęzycznej. Zmiany w prasie technicznej (*Transformacja prasy technicznej 1989–1992*) przedstawił mgr Wojciech Pawlak. Pokazał nowe tendencje w prasie technicznej: zmiany organizacyjne, formuły wydawniczej w kierunku wzbogacenia tytułów treściami dla szerszego kręgu odbiorców oraz wydłużanie częstotliwości, spowodowane trudnościami, z jakimi boryka się ta prasa. Dr Zofia Sokół omówiła przekształcenia i nowe zjawiska rynku wydawniczego prasy kobiecej (*Transformacja prasy kobiecej 1989–1992*) na tle jej ewolucji po II wojnie światowej. Autorka przeanalizowała przeobrażenia starej prasy kobiecej i wpływ, jaki wywarły na nią nowe efektywnie wydawane pisma polskie i polskojęzyczne mutacje pism zachodnich. Zaobserwowała zjawisko umocnienia się na rynku starych, ale uatrakcyjnionych tytułów oraz utratę monopolu stolicy na wydanie nowych. Mgr Marek Ciecierski w referacie *Transformacja prasy wojskowej 1989–1992* omówił strukturalno-organizacyjne i per-

sonalne zmiany w tytułach MON, charakter stosowanej przez nie symboliki (odwoływanie się do wzorów i tradycji dwudziestolecia) oraz publicystykę wojskową na łamach prasy cywilnej. Wykazał występowanie w prasie wojskowej zjawisk transformacji analogicznych jak w prasie cywilnej oraz wzrastające zainteresowanie ze strony tej drugiej sprawami wojska.

Ewolucję zmian w prasie ukraińskiej wydawanej w Polsce po obaleniu monopolu Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego na wydawanie „Naszego Słowa” i powstaniu nowych tytułów, scharakteryzował mgr Marek Pacholczyk (*Transformacja prasy mniejszości ukraińskiej 1988–1992*). Nowe tendencje w prasie litewskiej i polskiej w latach 1989–1992 wokół tematów dotyczących wzajemnych stosunków między narodami i krajami od czasów najdawniejszych po współczesność przedstawiła mgr Marianna Kozak (*Polemiki w prasie litewskiej i polskiej wokół spraw polsko-litewskich*).

Komplementarnym uzupełnieniem dla wymienionych referatów było wystąpienie dr. Ryszarda Filasa *Zmiany w czytelnictwie prasy (1989–1992)*. Autor wyróżnił kolejne fazy zmian czytelnictwa: zmniejszenie regularności czytania w 1989 r. przy nie zmniejszonym kręgu odbiorców, podwojenie wiosną 1990 r. liczby nie czytających (zrezygnowano z pism czytanych regularnie, nastąpił kryzys starej prasy kolorowej, tylko pisma solidarnościowe pozyskały czytelników), weryfikację stanowiska w stosunku do prasy solidarnościowej i spadek jej czytelnictwa. W dalszej kolejności autor wyróżnił okres dobrej prosperity dla starych tytułów, zwłaszcza postczytelnikowskich i nowych sensacyjnych, erotycznych (do połowy 1990 r.), reklamowo-ogłoszeniowych, ale też spadek czytelnictwa pism dla wiś i wiarygodności prasy wyznaniowej (poza „Gościem Niedzielnym”).

Wybrane aspekty procesu transformacji scharakteryzowali: prof. dr hab. Bogdan Michalski, dr Andrzej Krawczyk i red. Henryk Zagańczyk. B. Michalski w wystąpieniu *Dylematy prawne podczas transformacji prasy* wskazał na źródła sytuacji konfliktowych (ujawniające się podczas i w wyniku wykonywania ustawy likwidacyjnej) wokół powstania spółdzielni dziennikarskich, braku zabezpieczenia wartości typu intelektualnego, upadku układu zbiorowego oraz niezrozumienia przez część nowych właścicieli gazet, wcześniej nie związanych z działalnością wydawniczą, problemów środowiska dziennikarskiego. Trudności powstawania ustawy o radiofonii i telewizji przedstawił A. Krawczyk (*Środki masowego przekazu w pracach Sejmu X kadencji*). Dramat losów zespołów zlikwidowanych pism, próby pomocy dziennikarzom, którzy stracili pracę, omówił H. Zagańczyk w referacie *Konflikty wokół bezrobocia i zatrudnienia dziennikarzy*.

Na temat środowiska dziennikarskiego wypowiedzieli się dziennikarze. Podnieśli problem brutalizacji i deprofesjonalizacji zawodu dziennikarskiego (dopuszczenie do pracy w prasie ludzi nieprzygotowanych, niewykwalifikowanych, nie znających prawa, a przez to obniżających prestiż zawodu), wyłonienia się grupy dyletantów, rozbicia więzi międzyredakcyjnych, a wraz z nimi kontaktów i wymiany doświadczeń między zespołami. Zaproponowali powołanie Izby Dziennikarskiej, która wydawałaby licencję na działalność dziennikarską (red. R. Sławiński), i znowelizowanie rejestracji pism w sądzie, po wykazaniu się petentów uprawnieniami do działalności wydawniczej (red. D. Duchnowicz-Salicka). W rezultacie uczestnicy sympozjum wystosowali apel do wszystkich wpływających na losy prasy instytucji o współdziałanie w wytworzeniu i wypracowaniu funkcjonowania mediów w demokratycznym państwie.

Podczas sesji określono specyfikę przemian prasy lat 1989–1992 na tle jej ewolucji od końca XIX w. po współczesność. Scharakteryzowano udział zachodnich koncernów w wypracowaniu rynkowych zasad funkcjonowania prasy i kształtowaniu nowego jej wyrazu. W zakończeniu podkreślono konieczność dalszych badań nad transformacją prasy, ze szczególnym zwróceniem uwagi na analizę zawartości pism.

Dorota Gdańska